

varajući arhivski podaci i dokumentaciona građa, anketirano je 437 seljaka — komunista (»Reprezentativnost uzorka obezbeđena već je i činjenicom da je anketiranjem obuhvaćeno preko 10% od ukupnog broja seljaka — članova SK Vojvodine«), 209 bivših članova SK i 343 seljaka koji nikada nisu bili članovi SK. Osim toga, primijenjeni su individualni i kolektivni intervjui, neposredno promatranje, analiza sadržaja zapisnika organizacija SK, izučena socijalna struktura i rad članova rukovodstva svih društveno-političkih organizacija i samoupravnih institucija u promatranim selima, a u pet naselja promatran je politički život i kretanje seljaka — bivših članova SK.

Ovako opsežan istraživački instrumentarij pružio je, naravno, obilje podataka koji — obrađeni i prezentirani u trećem i četvrtom poglavlju — nedvosmisleno potvrđuju hipotezu o neravnopravnom položaju i stalnoj marginalizaciji seljaštva u Savezu komunista na području Vojvodine (a mogu se sa znatnom sigurnošću ekstrapolirati i na čitav SKJ).

U posljednja tri poglavlja autor se upušta u širu analizu i interpretaciju ranije opisanog stanja. U petom poglavlju govori o »Društveno-ekonomskom položaju seljaštva i njegovoj socijalnoj diferencijaciji kao činiocima odnosa seljaštva prema Savezu komunista u Vojvodini«, u šestom zahvaća još širu temu, govoreći o »Seljstvu u agrarnoj politici Saveza komunista«, dok su u sedmom poglavlju sažeta »Zaključna razmatranja«, u kojima su izneseni najvažniji rezultati istraživanja i u kojima je pokazano da su autorove polazne hipoteze potvrđene. Autor bez lažne skromnosti zaključuje da »rezultati istraživanja omogućuju Savezu komunista i njegovim organizacijama da razviju teoriju o agraru i određuju odgovarajuću politiku u oblasti poljoprivrede, sela i seljaštva, koja će omogućiti da se uporedo sa dovršenjem socijalističke revolucije na selu izvrši i povećanje učešća seljaka u članstvu i rukovodstvu Saveza komunista«.

Knjiga sadržava i bibliografski prilog od 450 jedinica, popis objavljenih stručnih i znanstvenih radova autora koji su vezani za probleme poljoprivrede, sela i seljaštva, rezime na ruskom i francuskom jeziku, te bilješku o piscu.

Ivan Magdalenčić

E. Dilić, R. First-Dilić, B. Dimković,
V. Đurić, S. Livada, A. Raič

SELO I STARI SELJACI (Istraživanje u opštini Šid)

*Ekonomski institut, Novi Sad 1973,
333 stranice*

Starenje seoskog (osobito seljačkog) stanovništva jedna je od veoma izrazitih socio-demografskih pojava u suvremenoj Jugoslaviji (i ne samo u Jugoslaviji). Tom problemu (u njegovim ekonomskim, socijalnim, socijalno-medicinskim, psihološkim i drugim aspektima) zadnjih se godina posvećuje sve više pažnje, pa i empirijskih istraživanja. Jedno od njih potakla je Skupština općine Šid. Takve inicijative naših političko-teritorijalnih zajednica na žalost dosta su rijetke, pa ova utoliko više zaslužuje pohvalu. Istraživanje je realizirala grupa novosadskih i zagrebačkih sociologa.

Knjiga napisana na temelju provedenog istraživanja sadržava uvod (»Opšti metodološko-teorijski pristup«) i pet dijelova. U prvom dijelu opisane su »Opšte karakteristike društveno-ekonomskog razvoja opštine Šid«, u drugom »Uzroci nastanka staračkih poljoprivrednih domaćinstava«, u trećem »Staračka poljoprivredna domaćinstva u opštini (rezultati istraživanja)«, u četvrtom »Mogućnosti rešavanja položaja starih seljaka u opštini«, dok peti dio čine statistički prilozi te bibliografija radova (sa 101 jedinicom) o problemu starih ljudi i staračkih domaćinstava u selu (bibliografiju je sabrala Bosiljka Milinković).

Osnovu sadržaja svakog poglavlja čine rezultati anketnog istraživanja provedenog u 464 staračka poljoprivredna domaćinstva i u svih 17 seoskih naselja šidske općine, te sekundarna analiza statističkih podataka iz popisa stanovništva i poljoprivrede, i iz druge dokumentacione građe. Međutim, pored »gole empirije« u knjizi su na pogodan način iskorištene i odgovarajuće šire teorijske spoznaje o tretiranom fenomenu, tako da u tom pogledu rad grupe autora prilično spretna aplikacija teorije u empirijskim istraživanjima. Ako bismo u knjizi tražili slabosti, najprije bismo ih našli u redaktorskom dijelu

posla, koji je u kolektivnim radovima osobito značajan. Redктору su, naime, promakle neke neusklađenosti između dijelova što su ih napisali različiti suradnici.

Za čitaoca koji nije posebno zainteresiran za probleme starih seljaka (u jednoj općini) ova knjiga može ipak biti zanimljiva zbog metodološkog pristupa i već spomenutih teorijskih koncepta koji su u njoj primijenjeni, a posebno u odjeljku koji se — što je u radovima naših sociologa dosta rijetko — bavi manifestacijama socijalne anomalije među ostarjelim seljacima. Autori tog odjeljka imali su, doduše, stanovitih problema da svoja — teorijski zasnovana — očekivanja empirijski verificiraju, ali su to ipak obavili na zadovoljavajući način.

Ukratko, ova knjiga — i sa svojim nedostacima — predstavlja u našoj sociologiji pojavu kakvih možemo poželjeti što više, vjerujući da i u ovoj domeni kvantiteta prelazi u kvalitetu.

Ivan Magdalenić

Ruža Petrović

DEMOGRAFSKI RAZVITAK VOJVODINE

Centar za političke studije i društveno-političko obrazovanje, Novi Sad 1973,
139 + 9 stranica

SAP Vojvodina pruža se na površini od 21.777 km² na kojoj živi skoro dva milijuna stanovnika izrazito heterogene etničke strukture. »Tokom posljednjih tridesetak godina u stanovništvu Vojvodine zbivale su se mnoge promene. Neke među njima su kvantitativne — pokazuju se u promenama veličine i srazmera pojedinih delova stanovništva. Takve su, na primer, promene u broju pripadnika pojedinih etničkih grupa zbog različitog, brzog, umerenog ili negativnog porasta; time je unekoliko promenjena relativna zastupljenost pojedinih narodnosti ali nije promenjena opšta heterogenost etničke strukture Vojvodine. Druge promene su kvalitativnog znača-

ja, nastale dugoročnim komulacijama brojčanih promena, ili bržim prenošenjem društvenih kretanja na stanovništvo. Tako su, na primer, dugogodišnji pad prirodnog priraštaja i razvitak nepoljoprivrednih delatnosti doveli do takvih razlika u starosnim strukturama seoskog i gradskog, poljoprivrednog i nepoljoprivrednog stanovništva, da one danas predstavljaju različite biološke kvalitete. Ili, na primer, pojava odlaska na rad u inostranstvo iz Vojvodine koja je oduvek privlačila stanovništvo iz svih ostalih delova zemlje« (str. 8—9).

To su riječi autorice kojima je u »Uvodu« ukratko istakla najuočljivije promjene u strukturi stanovništva Vojvodine. No međusobna uvjetovanost pojedinih demografskih procesa može se sagledati tek detaljnom analizom osobina današnjeg stanovništva Vojvodine. Stoga autorica na 139 stranica prikazuje porast, nastanjenost, reprodukciju i strukture vođanskog stanovništva, uz brojne tabele, kartograme i grafikone, konisteći se izvorima popisa stanovništva iz 1948, 1953, 1961. i 1971, te podacima »Demografske statistike« iz godine 1953.

Izloženu temu grupirala je u tri poglavlja. U prvom koje nosi naslov »Broj i porast stanovništva« prikazuje podatke o broju i porastu stanovništva Vojvodine u razdoblju između 1921. i 1971, zatim o prirodnom kretanju stanovništva u razdoblju od 1950. do 1971, te o migracijama. Zanimljivo je da je unatoč stopi prirodnog priraštaja od oko 3,0% stanovništvo Vojvodine u porastu, zahvaljujući migracijama, jer je Vojvodina poznata kao imigracioni rajon. Uz to, migracije su imale i pozitivan posredni utjecaj na porast stanovništva preko prirodnog priraštaja, jer je prirodni priraštaj doseljenika bio veći (barem u prvoj generaciji) od prirodnog priraštaja autohtonog stanovništva.

»Nastavljenost, teritorijalni razmještaj i regionalni porast stanovništva Vojvodine« drugo je poglavlje, a obrađuje gustoću naseljenosti, broj stanovnika, porast i gustoću naseljenosti po demografskim rajonima I stupnja, broj stanovnika po općinama, mrežu naselja i teritorijalnu koncentraciju stanovništva. Raspravljajući o činiocima koji utječu na kretanje i razvitak stanovništva, autorica ističe višestruku i dvosmjernu povezanost između porasta stanovništva i osobina društvene zajednice. Primjerice, promjene u socijalnom zakonodav-